

SOVYET RUSYA'NIN MISIR ÜZERİNDEN ORTADOĞU'YA GİRİŞİ

The Soviet Russian's Entry To The Middle East By The Way Of Egypt

Ömer Osman UMAR*

Turgay MURAT**

ÖZET

Ortadoğu Bölgesi tarih boyunca coğrafi ve stratejik öneminden dolayı büyük güçler arasında bir mücadele alanı olmuştur. Bu çalışmada; büyük güçlerden Sovyet Rusya'nın Mısır üzerinden Ortadoğu bölgesine girişini araştırmaya çalıştık.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu bölgesinde İngiltere ve Fransa idarelerinde manda yönetimleri kuruldu. İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere ve Fransa bölgeden çekilince ortaya çıkan boşluğu Sovyet Rusya ve Amerika doldurmaya çalıştılar. Ortadoğu bölgesi üzerinde ortaya çıkan Arap-İsrail savaşları, Bağdat Paketi ve Süveyş Krizi gibi gelişmeler sırasında Sovyet Rusya Mısır yanında yer alırken, Amerika'nın da İsrail yanında yer alması bölgedeki kamplaşma ve mücadeleyi arttırdı. Sovyet Rusya bu olaylar esnasında Mısır'ı desteklemek suretiyle Mısır üzerinden Ortadoğu bölgesine yayıldı. Sovyet Rusya ve Amerika Ortadoğu bölgesindeki devletleri silahlandırarak kendi ekonomilerini geliştirdiler. Enver Sedat'ın Mısır'da iktidara gelmesinden sonra Camp David Antlaşması'nın imzalanması sonrası Sovyet Rusya Mısır ilişkileri bozuldu ve Mısır, Amerika yanında yer aldı.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Sovyet Rusya, Amerika, Ortadoğu, İsrail.

ABSTRACT

The Middle East had become an area of struggle among the Super Powers because of its strategic and geographic significance. In this study, we have tried to investigate the Soviet Russia's entry ,as one of the Supper Powers, to the Middle East Regions by the way of Egypt..

Mandate governments under England and France have been established in the Middle East Region after the First World War. The Soviet Russia and the America have tried to fill in the gap occured due to the England and France's withdrawal from the Region after the Second World War. The American's taking part in the Israil whereas the Soviet Russian's taking part in the Egypt has increased the struggle and forming cliques in the Region during the events such as Arap-İsrail

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi/ELAZIĞ.

** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi/ELAZIĞ.

Wars on the Middle East Region, the Baghdad Pact and the Suez Crisis. During these events, the Soviet Russia, supporting the Egypt has spreaded out the Middle East by the way of Egypt. The Soviet Russia and the America have improved their economies by selling weopons to the Middle East States. The relationships between the Soviet Russia and the Egypt have deteriorated, and the Egypt has taken part in American's sides after Mr. Enver Sedat's coming to power in Egypt and the signing of the Camp David's agreement.

Key Words: Egypt, Soviet Russia, America, the Middle East, İsrail.

Giriş

İlkçağlardan itibaren Ortadoğu bölgesi birçok mücadeleye sahne olmuştur. Ortadoğu bölgesi en huzurlu ve mutlu dönemini Osmanlı hakimiyeti altında kaldığı dönemde yaşamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı yönetiminden çıkan bölgede İngiltere ve Fransa manda idareleri kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere ve Fransa bölgeden ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Ancak İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında da Ortadoğu bölgesi coğrafi konumundan doğan stratejik önemi ve sahip olduğu petrol yatakları nedeniyle dünya politikasındaki ağırlığını devam ettirmiştir¹.

Ortadoğu'nun bu durumu İkinci Dünya Savaşından sonra büyük devletlerin bölgede egemenlik kurmak veya etkinliklerini çoğaltmak için değişik ama aynı amaçlı politika gütmelerine ve girişimde bulunmalarına neden oldu. Büyük devletleri bu bölgeye çekecek kendi durumlarına göre siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere çok yönlü çıkar ve hedefleri vardı. İngiltere ve Fransa'nın bölgeden çekilmesiyle ortaya çıkan boşluğu büyük güçler dediğimiz Amerika ve Sovyet Rusya doldurmaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu'daki en önemli yeni olgu hiç kuşkusuz İsrail Devleti'nin kurulmasıdır². İsrail Devletinin kurulması bölge devletlerini harekete geçirmiş ve bu olay İsrail'e karşı uzun yıllar devam edecek mücadelelerin de başlangıcını oluşturmuştur. Nitekim, İsrail Devleti'nin kuruluşuna tam destek veren ABD'nin karşısında İsrail'i tanımamasına rağmen, Arap Devletlerinin yanında yer alan Rusya'nın bu stratejisi, Ortadoğu'da varlığını hissettirmeye başlayan ABD'nin karşısında dengeyi korumaktan başka bir şey değildir. Çünkü İsrail Devleti'nin kurulmasının ardından başlayan Arap-İsrail (1948) savaşında İsrail'in destekleyici ABD karşısında, Rusya da Arap Devletlerini, yerel milliyetçi

¹ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1999)*, İstanbul, 2000, s. 693.

² Turgay Murat, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2006, s. 18-19.

güçleri destekleyerek, Ortadoğu'ya girmeyi başarmıştır. Rusya'yı bu süreçte destekleyen ve adeta Rusya'yı Ortadoğu'ya davet eden devlet Mısır olmuştur³. Sovyetlerin Ortadoğu'da giderek nüfuzunu arttırmasında 1952 Mısır devrimi, Bağdat Pakti ve Süveyş olayları etkili olmuştur.

1. 1952 Mısır Devrimi ve Bağdat Pakti'nin Sovyet Rusya-Mısır İşbirliğine Etkisi

1952 Mısır Devrimi, Ortadoğu ve Arap Dünyası için bir dönüm noktasıdır denilebilir. Bu devrimle Ortadoğu ve Arap dünyası sahnesine yeni bir kişilik çıkmaktaydı. Bu da Mısır'ın yeni lideri Nasır'dı. Nasır, Arap dünyasının ve özellikle o güne kadar politika sahnesinde görülen tutucu Arap liderlerinin alışık olmadıkları yeni şeyler söylemekte, değişik bir ses getirmekteydi. Örneğin Batılı emperyalist boyunduruklarından kurtulmak için mücadele vermek gerektiğini savunmaktaydı. Ayrıca Arap gericiliğine ve tutucu krallık rejimlerine karşı da mücadele bayrağını açan Nasır, Arapların aslında tek bir ulus olduklarını, ancak emperyalist ülkeler tarafından suni sınırlarla bölündüklerini, bu bölünmenin de emperyalizmin ve ona bağlı Arap gericilerinin işine geldiğini, Arap devletlerinin tek bir devlet içinde birleşmeleri gerektiğini söylemekteydi.⁴ Nitekim, 1952 Mısır İhtilalini müteakiben Sovyetler Birliği, Arap milliyetçileri arasında güç elde etmeye başladı ve Ortadoğu'da 20 yıllık Sovyet etkisinin ana eksenini oluşturdu.⁵ Mısır'da Nasır ile General Necib arasındaki iktidar mücadelesi Necib'in Şubat 1954'te istifası ile sona ermiştir. Böylece 1954 Yılı sonunda Nasır'a muhalif tüm gruplar tasfiye edilmiştir⁶.

İngilizlerin Süveyş'ten çekilmesiyle Batılılar ilk olarak Sovyet Rusya'nın Ortadoğu bölgesine girmesini engellemek amacıyla Ortadoğu Komutanlığı Projesini teklif etmişlerse de Mısır, buna karşı çıkmıştır⁷. Mısır bu projeyi Batılı devletlerin emperyalist politikasının bir sonucu olarak görmüştür. Mısır'da Batı sömürgeciliğini asıl düşman olarak görenler açısından Sovyet Rusya tehdit değil, güvenilir bir dost olarak görülmüştür⁸. Ortadoğu'nun kuzeyindeki devletler Rusya'nın Ortadoğu'daki yayılmacı emellerinin farkındaydılar. Ancak Mısır, bölgede Batılı güçlerin Araplara ve

³ Cengiz Çandar, *Ortadoğu Çıkılmazı*, İstanbul, 1988, s.22-25.

⁴ M Emin Bozarlan, *Savaşın Lübnan*, İstanbul, 1976, s. 117.

⁵ Fred Holliday, "The Cold War and the Third World", *The Cold War and the Middle East*, (Edit: Yazid Sayigh and Avi Shlaim), Oxford, 1997, s. 10.

⁶ Fulya Atacan, "Otoriteryanizm Kısacasında Mısır", *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (Hazırlayan:Fulya Atacan), İstanbul, 2004, s.19.

⁷ Mustafa Bilgin, *Britain And Turkey In The Middle East*, New York, 2008, s.165.

⁸ Haluk Gerger, *ABD Ortadoğu Türkiye*, İstanbul, 2006, s.67.

Mısır'a karşı bir yeni güç kurmaya çalıştıklarını iddia etmeye devam etmiştir. Mısır, Batı ile işbirliği yapmayarak, aynı zamanda Arap devletlerinin liderliğine oynamıştır⁹.

Amerika Dışişleri Bakanı Dulles, Mayıs 1953'te Mısır'ı ziyareti sırasında Nasır ile görüşmüştür. Bu görüşmede Nasır, Süveyş'teki İngiltere üslerine karşı çıkıp, bu kuvvetlerin geri çekilmesini istemiştir¹⁰.

Mısır'da 1952 yılında iktidarı tümüyle ele geçiren Cemal Abdülnasır'ı, Arap dünyasında Arap milliyetçiliğinin kahramanı durumuna yükselten ve böylece İsrail'e karşı yürüttüğü politikada başarı şansını arttıran olayların başlangıcı Bağdat Paktı'nın kurulmasıdır. Türkiye, Irak, İran, Pakistan ile İngiltere arasında 1955 yılında kurulan Bağdat Paktı Arap devletlerini bölmüş, Sovyetlerin Ortadoğu'ya sızmasını kolaylaştırmıştır. Böylece Nasır, Ortadoğu'da Batı emperyalizmine karşı çıkacak tek önder durumuna gelmiştir.¹¹

Amerika ve İngiltere'nin amacı Mısır'ın Bağdat Paktı'na girmesini sağlayarak, Kanal'daki askeri üsleri elden bırakmamak, buradaki varlığını askeri bir pakt ile daha da sağlamlaştırmaktı. Ayrıca Sovyet Rusya'ya karşı bu durumu hasmane bir şekilde kullanmaya çalışmışlardır. Halbuki Mısır, İngilizlerin Kanaldaki varlığını egemenliklerini engelleyici bir durum olarak görüyordu¹².

Görüldüğü gibi paktın amacı, Sovyetlerin ve komünizmin bölgeye girmesini önlemektir. Ancak Bağdat Paktı'nın kurulmasıyla Sovyetler bu paktı karşı büyük bir kampanya açmışlar ve şiddetli bir şekilde eleştirmişlerdir.¹³ Paktın gayesinin Sovyetlerin etrafında bir "Askeri Kordon" oluşturarak, Sovyet Rusya'nın Ortadoğu'ya girmesine engel olmak olduğu kısa süre içerisinde anlaşılmıştır. Diğer yandan Bağdat Paktı'na karşı çıkan Arap ülkeleri, Sovyetler Birliği'nden destek almak için Sovyetlere daha da yaklaşmışlardır. Daha önceden Arap ülkeleri Sovyet Rusya tarafından hiçbir şekilde işgal edilmemiş olmasından dolayı Sovyetler Birliği'ne karşı Arap ülkelerince hiçbir güvensizlik gösterilmemiş ve gerginlik devresi yaşanmamıştır. Aynı zamanda bu hususta Sovyet Rusya özellikle Mısır ve Suriye'ye ekonomik ve askeri yardımlarda bulunmuştur. Batılıların son

⁹ John C. Cambell, *Defense Of The Middle East*, New York, 1960, s.49, 54.

¹⁰ Aliyüddin Hilal, *Amerika Ve'l-Vahdetu'l-Arabiyyetu 1945-1982*, Beyrut, 1989, s.115.

¹¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih (1919-1990)*, Ankara, 1991, s. 238.

¹² Haluk Gerger, *a.g.e.*, s.75.

¹³ Yaşar Canatan, *Türk-Irak Münasebetleri (1926-1958)*, Ankara, 1996, s. 161.

tutumları Sovyet-Arap münasebetlerinin yeni bir döneme girmesinde önemli rol oynamıştır.¹⁴

Mısır, Sovyet Rusya'yı tehlike olarak görmediğinden dolayı da Rusya ile olan ilişkilerini geliştirmiştir. Mısır, Sovyet Rusya aracılığı ile komünist ülkelerle olan ilişkilerini arttırmıştır. Nasır, Mısır subaylarının Çekoslovakya'da eğitim görmelerini sağlamıştır¹⁵. Amerika, İngiltere ve Fransa, Mısır'a silah desteği vermeyince, Mısır Sovyet Blokuna yanaşmıştır¹⁶.

Mısır, Sovyet Blokuna dahil olan Çekoslovakya ile 27 Eylül 1955'te bir silah satışı antlaşması yapmıştır. Daha önceden de Suriye, Sovyet Rusya'dan silah satın almıştı. Bu silah satın alma antlaşmaları Batılı güçler ve onların bölgedeki müttefikleri tarafından endişe ile karşılanmıştır¹⁷. Çünkü Batılı devletler bu durumu Sovyet Rusya'nın Ortadoğu bölgesindeki etkisinin artması olarak değerlendirmişlerdir¹⁸.

Yapılan bu silah anlaşmaları Sovyet Rusya'nın Ortadoğu bölgesine girişine izin vermiştir. Nasır'ın yaptığı silah antlaşmaları Arap dünyasında da bomba etkisi yaratmıştır. Araplar bu silahları İsrail karşısında durmak için gerekli olan bir yol olarak görmüşlerdir¹⁹.

Nasır, Batı'nın Ortadoğu'da Rus etkisine müsaade etmeyeceğini göstermemiştir. Ayrıca Nasır asker kökenli biri olmasına rağmen, Batı'nın düşman olması halinde, Sovyet Rusya'nın Ortadoğu'yu korumaya gücünün yetmeyeceğini de anlayamamıştır²⁰.

Bağdat Paktı'nın kurulmasına Nasır şiddetli tepki göstermiştir²¹. Mısır Milli İstikamet Vekili Salah Salim, Türk-Irak İttifakı imzalandığı gün Mısır'ın Güvenlik Paktı'ndan çekileceğini ve üye devletlerin başka ülkelerle her türlü ittifak yapılmasını yasaklayan yeni bir askeri pakt hazırlayıp, Arap devletlerine bunu imzalamalarını teklif edeceğini söylemiştir²².

¹⁴ Yaşar Canatan, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁵ *Ulus Gazetesi*, 4 Nisan 1956, s.1.

¹⁶ Emin Huveydi, *El-Askara Ve'l-Emn Fi Şarki'l-Evsat*, Kahire 1991, s.155.

¹⁷ Adid Davişa, *Arap Milliyetçiliği*, (Çev: Lütfi Yalçın), İstanbul, 2004, s.149.

¹⁸ Haluk Gerger, *a.g.e.*, s.130.

¹⁹ Adid Davişa, *a.g.e.*, s.150-151.

²⁰ Adid Davişa, *a.g.e.*, s.145.

²¹ *Hürriyet Gazetesi*, 19 Aralık 1956, s.1.

²² *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Fon Kodu:030 01, Kutu No:35, Dosya No:215, Belge No:10.

Mısır baskı yaparak, Kahire'de Arap Birliği'ne üye devletlerin başkanları ve dışişleri bakanlarını acil bir toplantıya çağırmıştır. Toplantılar 22 Ocak-6 Şubat 1955 tarihleri arasında yapılmış olup, Mısır, Bağdat Pakt aleyhine bir karar aldırılmamıştır²³.

Mısır, Irak'ın pakta girmesine karşı çıkararak, Irak yönetimi aleyhine Kahire'deki Arabin Sesi Radyosu vasıtasıyla propaganda yapmıştır²⁴.

Mısır'ın Sovyet Rusya'ya yaklaşması sonucunda Sovyet Blokunda olan Çin Halk Cumhuriyeti'ni 17 Mayıs 1956'da resmen tanımına neden olmuştur. Mısır, Çin ile ilişkilerini geliştirmiştir. Bu ilişkilerin bir sonucu olarak Çin, Süveyş Krizi sırasında Mısır'a elinden gelen yardımı yapacağını daha sonradan söyleyecektir²⁵.

2. Süveyş Kanalı Krizi ve Eisenhower Doktrini'nin Sovyet Rusya-Mısır İşbirliğine Etkisi

Bağdat Paktı'nın ardından ortaya çıkan Süveyş Kanalı Krizi ise Sovyetlerin Ortadoğu'daki nüfuzunun daha da artmasına ve Sovyet Rusya'nın, Arap Ortadoğu'sunun koruyuculuğunu üstlenmesine yardımcı olurken yine bu durumu sağlayan Mısır devrimiyle başa gelen ve Batı'nın emperyalizmine karşı tüm Arapları birleştirmek isteyen Nasır olmuştur.

Nasır'ın 1956 Temmuzunda Süveyş Kanalı Şirketi'ni millileştirdiğini açıklaması, Ortadoğu'ya bomba gibi düşmüştür. Bu gelişme Nil'in fazla sularını toplayacak olan Asvan Barajı'nın yapımı için vaat edilen Amerikan ve İngiliz kredilerinin geri çekilmesine tepki olarak ortaya çıkmıştır.²⁶ Mısır kesin bir dille kanal bölgesinde konuşlanan İngiliz birliklerinin de tahliyesini istemiştir. Sovyet Rusya, Mısır'ın bu isteklerini yerinde bulmuştur. Nitekim bu durum kabul edilirse Sovyetlerin Arap dünyası üzerindeki siyasi amaçlarına çok uygun olacaktı.²⁷

Mısır, sorunun çözümü için Londra'da toplanacak olan Süveyş Konferansına katılmayı reddederek, bunun yerine kanaldaki geçiş serbestliğini tam olarak sağlamak amacıyla bütün dünya milletlerinin davet edileceği bir konferansın düzenlenmesini teklif etmiştir²⁸.

²³ J.C. Hurewitz, *Diplomacy In The Near And Middle East*, New York, 1987, s.390.

²⁴ *Halkçı Gazetesi*, 24 Ocak 1955, s.1.

²⁵ Haluk Gerger, *a.g.e.*, s.135.

²⁶ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Bursa, 2008, s. 257.

²⁷ Hashim, S. H, Behbehani, *The Soviet Union and Arab Nationalism, (1917-1966)*, New York – 1986, s.

²⁸ *Ulus Gazetesi*, 13 Ağustos 1956, s.1.

Bu sırada Mısır komünist dünya ile çok sıkı bir işbirliği içerisine girmiştir. Kurtuluş Ordusu Baş Müfettişi Rusya, Kızıl Çin, Bulgaristan ve Yugoslavya Gençlik teşkilatlarından çıkan gönüllüler Mısır ordusuna katılmak için müracaat etmişlerdir²⁹.

Süveyş Buhranı sırasında Sovyet Rusya Batılıları tehdit etmiştir. Komünist Partisi Birinci Sekreteri Kruşçev, 23 Ağustos 1956 tarihinde bu konuda şunları söylemiştir:

“Bir harp çıkarsa Arap devletlerini yarımsız bırakmayacağız, haklı savaşlarına pek çok gönüllü katılacaktır”³⁰.

Sovyet Rusya Başbakanı Nikolay Bulganin 11 Eylülde İngiltere Başbakanı Eden’e gönderdiği mektupta, Mısır’a karşı girişilecek bir savaşın Arap dünyasında ve Avrupa’da meydana getireceği tehlikelere işaret ettikten sonra barışa taraftar olan Sovyetler Birliği’nin bu soruna kayıtsız kalamayacağını vurgulamıştır³¹.

Süveyş sorunu için 1956 yılı Ağustosunda toplanan Londra Konferansı ve Birleşmiş Milletlerden de bir çözüm çıkmadı. 16 Ekim’de İngiltere Başbakanı Anthony Eden, Paris’e giderek, Fransa ile birlikte kanal bölgesine ortak saldırı kararı alındı. Bu gizli görüşmelere İsrail de katıldı. İsrail, iki Avrupa devleti ile vardığı anlayış birliğinden sonra 29 Ekim 1956 tarihinde Sina Yarımadasını işgal etmeye başladı. Nasır, İngiltere ile Fransa’nın çatışmaların sona erdirilmesi yolundaki ultiatomunu reddedince, bu iki devlet Mısır’a karşı hava saldırısına giriştiler.³²

Süveyş Kanalı’na karşı saldırıya geçen İngiltere ve Fransa, Port Said’i alarak ilerlemişlerdir. Rusya, İngiltere ve Fransa’nın Mısır’daki çarpışmaya son vermedikleri takdirde bu iki devlete karşı askeri müdahalede bulunacağı yönünde tehditte bulunmuştur³³.

Nasır, Arapları istiklal savaşına çağırarak, İngiltere ve Fransa ile olan siyasi ilişkilerini kesmiştir³⁴. Bu olay üzerine Arap devletlerinin tümü Batı’ya karşı tavır almıştır. Arapların gözünde Nasır emperyalizme karşı direnişin sembolü olmaya başlamıştır³⁵. Mısır idarecileri Batı’ya karşı olan düşmanlığı o derecede çok şiddetli yapmışlar ki bir daha Mısır’ın Batı ile

²⁹ *Ulus Gazetesi*, 20 Ağustos 1956, s.1.

³⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 1956, s.1.

³¹ Haluk Gerger, *a.g.e.*, s.142-144.

³² Oral Sander, *a.g.e.*, s. 239.

³³ *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Kasım 1956, s.1.

³⁴ *Hürriyet Gazetesi*, 2 Kasım 1956, s.1.

³⁵ Adid Davışa, *a.g.e.*, s.162.

ilişki kurması mümkün olmasın. Böylece Mısır, komünist dünyanın bağımsız dünyayı zayıflatmaya yönelik politikasına alet olmuştur. Mısır, Müslümanlığın müdafiliğini yaptığını söylemesine rağmen, Müslümanların can düşmanı olan Sovyet Rusya'ya kendi toprakları üzerinde üsler vermiştir³⁶.

İngiltere ve Fransa'nın saldırısına Arap dünyasının tepkisinden dolayı Bağdat Paktı üyesi Pakistan, Irak ve İran, İngiltere'nin Mısır'a saldırısını protesto etmişlerdir³⁷.

ABD ve Sovyetler Birliği bu açık saldırıya karşı Birleşmiş Milletlerde cephe aldılar. Bu BM'de ABD ve Sovyetler Birliğinin ender antlaşmalarından biridir.

İngiltere ve Fransa, Mısır'a karşı saldırıya geçerken, Polonya'daki ayaklanma ve Macar İhtilaline güvenmişlerdi. Bu sebepten Sovyet Rusya'nın kimildayamayacağını düşünüyorlardı. Fakat bu hesap yanlış çıktı. 5 Kasım sabahından itibaren Sovyetler, Macar İhtilalini bastırmaya çalışmış ve dolayısıyla Macaristan'daki durumunu düzeltmeye başlamıştı.³⁸ Bundan sonra Sovyetler, İngiltere ve Fransa'ya savaşı durdurmaları hususunda gayet tehditkar mesajlar yollamıştır.

Sovyet Başvekili Bulganin, İngiltere ve Fransa'ya verdiği bir notada, Rusya'nın silah kullanarak kendilerini Süveyş'ten çıkarmağa hazırlanmakta olduğunu ihtar etmiştir. Yüksek kademeli İngiliz ve Fransız kaynakları, Sovyet müdahalesinin uzak bir ihtimal olmadığını söylemişlerdir.³⁹

Bu sırada Lübnan Cumhurbaşkanı da İngiltere ve Fransa'nın Mısır topraklarından geri çekilmelerini istemiştir⁴⁰.

Sovyet Büyükelçisi Alexander Abranof ise, İsrail Dışişleri Bakanlığı nezdinde teşebbüse geçerek şiddetli bir dille İsrail'i "Büyük devletler hesabına Mısır'a karşı çıkmakla" itham etmiştir. Sovyet Büyükelçisi icap ederse Rusya'nın Mısır'a silah ve malzeme yardımı yapacağını da sözlerine ilave etmiştir.⁴¹

³⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.15, İçtima:3, Yirmi İkinci İnikat, 28.12.1956, s.329.

³⁷ *Ulus Gazetesi*, 3 Kasım 1956, s.1.

³⁸ Turgay Murat, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 46.

³⁹ *Vatan Gazetesi*, 9 Kasım, 1956, s. 1.

⁴⁰ *BCA*, Fon Kodu:030 01, Kutu No:127, Dosya No:824, Belge No:8.

⁴¹ *Vatan Gazetesi*, 31 Ekim, 1956, s. 5.

Moskova'daki Mısır Elçisi ise, Kahire'den aldığı bir talimat üzerine, Sovyet Hükümetine resmen müracaatla Sovyet gönüllülerinin derhal Ortadoğu'ya gönderilmelerini talep etmiştir. Amerika ise Birleşmiş Milletlerin, Sovyet gönüllülerini önlemeye çalışmak üzere Birleşmiş Milletler Sekreteri Mr. Dag'ın derhal Şark'a gitmesinin doğru olacağını bildirmiştir.⁴² Amerika Başkanı Eisenhower ise Sovyet Rusya Mısır'a gönüllü gönderirse buna Amerika'nın seyirci kalmayacağını açıklamıştır⁴³. Sovyet Rusya, Doğu Türkistan'daki halktan din kardeşleri Mısır'a yardım etmelerini istemiştir⁴⁴. Mısır idarecileri de Süveyş Kanalı meselesini komünist propagandasının yardımıyla bir Şark-Garb mücadelesi haline sokmak amacıyla ellerinden geleni yapmışlardır. Sovyet Rusya da bu yolla uzun zamandan beri Ortadoğu bölgesine yaymayı düşündükleri komünizmi yaymak fırsatı yakalamıştır⁴⁵.

Irak başta olmak üzere diğer Arap ülkelerinde ve Ortadoğu'da Sovyet Rusya'nın Mısır'a destek için gönüllüler yolladığı tarzında söylentiler yayılmıştır⁴⁶.

Washington'daki Mısır Büyükelçisi, Amerika Dışişleri Bakanı Dulles'i makamında ziyaret ederek, hükümeti adına bir sözlü nota vermiştir. Bu notada, Mısır Hükümeti'nin Eden tarafından açıklanan ve kanalı kullanan milletler arasında bir işletme birliğinin kurulacağını bildiren İngiliz-Fransız-Amerikan planını hükümlerine bir tecavüz mahiyetinde telakki edilerek reddedildiği, bu plan uygulandığı takdirde bunun savaşa sebep olacağını bildirmiştir. Mısır'a karşı kuvvet kullanımına karşı olduğunu açıklayan, Amerika'nın eğer gerçekten sorunun barış yolu ile çözülmesine taraftar ise böyle bir planı desteklemekten vazgeçmesini istemiştir⁴⁷.

Rus Komünist Partisi Genel Sekreteri ise "Mısır'ı bütün gayretimizle desteklemeliyiz" demiştir. Kruşçev, komünist gençliğe hitaben bir konuşma yaparak "Mütecavizler Mısır topraklarını terk edene kadar Mısır'ı bütün gayretimizle desteklemeye devam edeceğiz. Mısır'ı müdafaa eden Rus milletinin sesi işitildi ise, onu her şeyden evvel Sovyetler Birliği'nin kuvvetine borçluyuz." demiştir.⁴⁸

⁴² *Yeni Sabah Gazetesi*, 15 Kasım, 1956, s. 1

⁴³ *Hürriyet Gazetesi*, 15 Kasım 1956, s.1.

⁴⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Kasım 1956, s.1.

⁴⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.X, İçtima:3, Kırkaltıncı İnikat, 25.02.1957, s.801-802.

⁴⁶ *BCA*, Fon Kodu:030 01, Kutu No:111, Dosya No:701, Belge No:6.

⁴⁷ *Hürriyet Gazetesi*, 14 Eylül 1956, s.1.

⁴⁸ *Vatan Gazetesi*, 1 Kasım 1956, s. 1.

5 Kasım 1956'da Sovyet Rusya Başbakanı Bulganin, İngiltere ile Fransa'ya işgali durdurma çağrısı yapmıştır. Aksi takdirde bu ülkelerin de nükleer füze saldırılarına hedef olabileceklerini bildirmiştir. Bulganin, Eisenhower'e da bir mektup göndererek, üçüncü dünya savaşı çıkma olasılığı konusunda uyarmıştır⁴⁹.

Birleşmiş Milletler taraflardan ateşkes ilan etmelerini istemiştir⁵⁰. Sonuçta savaşın Sovyetler Birliği'nin bölgedeki etkisini arttıracığından kaygı duyan ABD İngiltere ve Fransa'ya baskı yapmıştır. Bunun üzerine 6 Kasım'da üç saldırgan devlet ateşkese uymak zorunda kalarak, İngiliz-Fransız kuvvetleri 1956 Aralığında, İsrail ise 1957 Martında Mısır toprağından çekilmiştir. Kanal 10 Nisan 1957'de temizlenerek, tekrar uluslararası gemi trafiğine açılmıştır⁵¹.

Süveyş Krizi sonunda, Mısır'a karşı girişilen saldırıya Sovyetlerin gösterdiği tepki ve bu doğrultuda verdiği ultimatom, 1956'dan sonra gelişmesi daha da hızlanan Arap milliyetçiliği nezdinde, Sovyetlerin büyük itibar kazanmasını sağlamıştır.⁵²

1956 Süveyş Buhranının en mühim neticesi, şüphesiz Sovyet Rusya'nın Mısır'ı bir kere daha kurtarmış olmasıydı. Birincisi silah satışıyla oluşmuştu. Dolayısıyla Sovyetlerin Arap dünyasındaki prestiji de arttı. Başka bir deyişle, İngiltere ve Fransa kaş yapayım derken göz çıkarmışlardı. Nasır'ın ve Sovyet Rusya'nın Ortadoğu'daki prestijini ve tesirini yok etmek isterlerken, büsbütün arttırmışlardı.⁵³

Diğer bir sonuç ise, Mısırlılar kriz boyunca Sovyetlere müdahalede geç ve hareketsiz kaldıkları için kızdılar. Nasır'ın halefi Enver Sedat, bu dönemde krizi bitirme konusunda Amerikalılarla da işbirliği yaptı.

Süveyş krizi bölgede bazılarının gözünde, Sovyet prestijini arttırmasına rağmen, savaşın diğer bir sonucu bölgedeki güçlü Amerikan taahhüdünü teşkil eden Eisenhower Doktrini'nin doğmasına neden olmuştur. Bu Eisenhower Doktrini, Sovyetler Birliği için olumsuz bir sonuç doğurmuştu⁵⁴.

Ortadoğu bölgesinde komünizmin yayılmasını engellemek amacıyla Amerika Başkanı Eiswnhower, Ortadoğu ülkelerine askeri ve ekonomik

⁴⁹ Haluk Gerger, *a.g.e.*, s.146.

⁵⁰ *Hürriyet Gazetesi*, 7 Kasım 1956, s.1.

⁵¹ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 260.

⁵² Cengiz Çandar, *Direnen Filistin*, İstanbul, 1976, s. 63.

⁵³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, Ankara, 1994, s. 501.

⁵⁴ Galia Golan, *Soviet Policies in the Middle East From Worl War Two to Gorbachev*, Cambridge, 1991, s. 47.

yardımlar yapmak amacıyla Eisenhower Doktrinini 1957 yılında ilan etmiştir⁵⁵. Amerika Dışişleri Bakanı Dulles yaptığı bir açıklamada Ortadoğu'da milletlerarası komünizmin kontrolü altındaki herhangi bir devlet tarafından yapılacak tecavüz ile ilgili yardım istendiğinde, Amerika Kongresinin bu konuda yardım için silahlı kuvvet kullanımı izni de verdiğini dile getirmiştir⁵⁶.

Amerika'nın Eisenhower Doktrini ile kendi taraftarı Arap ülkelerini Ortadoğu'da desteklemesi üzerine, Sovyetler Birliği de Ortadoğu'daki kendi taraftarı devletleri destekleme kararı almıştır. Sovyet Rusya'nın Kahire Büyükelçisi Kiselef, Mısır ve diğer Arap devletlerinin silahlı kuvvetlerini en gelişmiş silahlar ve atom mermileriyle donatmayı teklif etmiştir⁵⁷.

Nasır, Eisenhower Doktrini'ne karşı olup, bu doktrin ile Amerika'nın bölge üzerinde emperyalizm politikası takip edeceğini açıklamıştır⁵⁸. Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan ortak açıklamasıyla Eisenhower Doktrini reddedilmiştir⁵⁹.

Mahuroud Abonl Fatlı, Amerika Cumhurbaşkanı Eisenhower'a Mısır ile ilgili yazdığı yazıda, Mısır'ın Nasır'ın diktatörel idaresinden bıktığı ve Nasır'ın komünistlerle işbirliği yaptığı yazıda şöyle ifade edilmiştir:

“Rejim, Arap-İslam cemaatinin siyasi akidelerine muhalif komünist taraftarı olan bitarafsızlık doktrinini kabul etmekle milli menfaatleri enternasyonal sahada ciddi bir tehlikeye sokmakta ve dolayısıyla Mısır komünistleriyle Rusya siyasetine manen yardım etmektedir. Mısır'daki komünizm hakkında tam bir rapor sunulmaktadır. Sunulan bu raporda da görüleceği veçhile Yarbay Nasır'ın komünistlik taraftarı olan siyasetinin tamamıyla Amerika Birleşik Devletleri aleyhine tevcih edilmiş şantajlardan neşet etmemesi ihtimal dahilindedir...”⁶⁰.

Beyrut'ta çıkan L'Orient Gazetesi 29 Ekim 1957 tarihli nüshasında, Lübnan'ın meşhur yorumcularından olan Rene Aggiouri makalesinde, Araplara Sovyet Rusya ile hareketin kendi zararlarına olacağı uyarısında bulunarak, Araplara şöyle bir ikazda bulunmuştur:

⁵⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C.X, İçtima:3, Kırk altıncı İnikat, 25.02.1957, s.802.

⁵⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C.XI, İçtima:1, Kırk altıncı İnikat, 25.11.1958, s.609.

⁵⁷ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:131, Dosya No:850, Belge No:2.

⁵⁸ Thomas A., Bryson, *Alakatu'd-Diplumasiyyeti'l-Emerikiyye Maa's-Şarki'l-Evsat Min 1784 İla 1975*, Dimaşk, 1985, s.511.

⁵⁹ Aliyüddin Hilal, *a.g.e.*, s.139.

⁶⁰ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:5, Dosya No:27, Belge No:23.

“Kahire ile Kudüs’ün, Sovyet siyasetiyle bir hizaya getirilmesi ya ilk kurbanı Ortadoğu’nun teşkil edeceği bir dünya yangınına veya Arapların önce sebebiyet verip sonra zararlı vaziyete düşecekleri bir Amerikan-Sovyet pazarlığına tevhit edecektir”⁶¹.

Amerika Birleşik Devletleri gerek saldırıların karşısında açıkça yerini alması ve gerekse bölgede emperyalist bir geçmişinin bulunmaması yüzünden, tıpkı Sovyetler Birliği gibi prestij kazandı. Ancak, bölgede etkinleşen Sovyet politikasına karşıt olarak oluşturacağı ve Süveyş Bunalımının bir sonucu olarak değerlendirilebilecek Eisenhower Doktrini, Arapların gözünde, Batı çıkarlarını korumaya yönelik bir düzenleme biçiminde yorumlandı. Böylece bölgedeki Amerikan prestijini uzun vadede düşürdü.⁶²

Sovyetler Birliği sadece Mısır’da değil bölgedeki tüm gelişmeleri çok yakından takip etmiştir. Türkiye-Suriye krizinin çıkmasından dolayı Sovyetler Birliği açıkça Suriye’yi desteklemiştir. Bu sırada Tahran’daki Sovyet Maslahatgüzarı, Batılı Devletlerin Ortadoğu ile ilgilenmelerinin huzursuzluğu arttırdığı ve Ortadoğu barışını tehlikeye attığından bahsetmiştir. Ayrıca Sovyet Rusya’nın Ortadoğu bölgesindeki gelişmelere kayıtsız kalmayacağını dile getirmiştir⁶³.

Sovyet Rusya, 1957 yılı yaz aylarından itibaren Ortadoğu’da bazı üsler kurmak amacıyla sıkı bir faaliyet içerisine girmiştir. Türkiye’yi de sanki Suriye’ye saldıracakmış gibi göstermek istemiştir. Amerika Dışişleri Bakanı Dulles de Başkan Eisenhower adına 10 Eylül 1957 tarihinde yaptığı açıklamada, Sovyet Rusya’nın herhangi bir tecavüzüne karşı Amerika’nın da misillemede bulunacağını vurgulamıştır⁶⁴.

Ayrıca 1956’dan beri Sovyet Rusya, Mısır ve Suriye’yi o kadar silahlandırmıştı ki İsrail ile yapılacak bir savaşın neticesinden sadece Mısır ve Suriye değil, Sovyetler dahi gayet emin görünüyorlardı.⁶⁵ Sovyet Rusya bu silahlandırmayı sadece İsrail’e karşı değil, aynı zamanda bölgede Amerika taraftarı ve komünizm aleyhtarı olan devletlere karşı bir güç

⁶¹ BCA, Fon Kodu :030 01, Kutu No:68, Dosya No:43, Belge No:6.

⁶² Turgay Murat, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası, (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 50.

⁶³ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:40, Dosya No:236, Belge No:14.

⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, C.XI, İçtima:1, Kırk altıncı İnikat, 25.11.1958, s.607-608.

⁶⁵ Fahir Armaoğlu, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, s. 702.

gösterisi olarak yapmıştır⁶⁶. Sovyet Rusya'nın Mısır ve Suriye'ye yaptığı silah sevkiyatları Türkiye ile Amerika'yı endişelendirmiştir⁶⁷.

United Press haberine göre, Sovyet Rusya, Mısır başta olmak üzere diğer kendi taraftarı olan devletlere gerekli olan parasal desteği de sağlamaya çalışmıştır. Sovyet Rusya bunu yaparken dünyada ve Ortadoğu bölgesinde Amerika ve onun müttefiklerinin tesirini azaltmaya çalışmıştır⁶⁸.

Mısır, Sovyet Rusya ile beraber hareket ettiğini ve her açıdan Sovyet Rusya'ya bağlı olduğunu hiçbir zaman kabul etmemiştir. El-Cumhuriye Gazetesi'nin 7 Şubat 1957 tarihli nüshasında Yarbay Enver Sedat imzasıyla çıkan makalede, Mısır'ın hiçbir devlete zararı ve başka bir devletin uydusu olmadığı şöyle ifade edilmiştir:

“Öte yandan Mısır, emniyet ve istikrarı tehdit etmemektedir. Bunun sebebi pek basittir. Zira Mısır hiçbir kimsenin malına göz dikmemekte ve kimsenin toprağını almak istememektedir.

Emniyet ve istikrarı tehdit eden Mısır değil, kendilerini büyük devletlere kuyruk yapan ve memleketlerini bu devletlerin askeri üsleri haline sokanlardır.

Mısır hiçbir kimsenin kuyruğu olmamakla beraber memleketinde, diğerlerine tecavüz etmek için kurulmuş askeri üsler yoktur. İktisadi işlerde de hiç kimseye dayanmamaktadır. Mısır politikası, bizzat Mısırlılar tarafından çevrilmektedir...”⁶⁹.

Ortadoğu'ya yerleşmek amacı taşıyan Sovyet Rusya, Türkiye ile Arap ülkelerinin de arasını açmaya çalışmıştır. Halbuki Türklerle Ortadoğu'da yaşayan Arap ve diğer Müslüman milletlerin menfaatleri tarih boyunca daima bir olmuştur⁷⁰.

Bu sırada Sovyetler Birliği'nin bölgede silahlanması ve komünizmi yayması diğer Arap ülkelerini de oldukça tedirgin etmiştir⁷¹.

Mısır ile Suriye birleşerek, aralarında Şubat 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Mısırla Suriye'nin birleşmesi yönündeki alt

⁶⁶ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:122, Dosya No:824, Belge No:8.

⁶⁷ William Hale, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, (Çev:Petek Demir), İstanbul, 2003, s.130.

⁶⁸ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:69, Dosya No:433, Belge No:1.

⁶⁹ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:127, Dosya No:825, Belge No:1.

⁷⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, C.XI, İçtima:1, Kırk altıncı İnikat, 25.11.1958, s.610.

⁷¹ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:40, Dosya no:236, Belge No:12.

yapının hazırlanmasında Suriyeli Baasçılar etkili olmuştur⁷². Baas Partisi ve Suriye ordu mensupları federal bir birleşmeden yana olmalarına rağmen bu hedefleri gerçekleştirmemiştir. Nasır ise tam entegrasyondan yana tavır alarak tek elden yönetimi savunmuştur. Ancak bu birleşme uzun ömürlü olmamıştır⁷³. Batı dünyası Mısır ile Suriye arasındaki birleşmenin Arap dünyasındaki bölünmeyi pekiştireceği ve Rusya'nın bölgeye girmesini kolaylaştıracağı için sıcak bakmamıştır⁷⁴. Türkiye, Suriye'nin Sovyet Rusya'ya üsler vermesini iyi karşılamamış ancak Mısır'la Suriye'nin bir birlik kurması sonucunda komünizmin nüfuzundan bu iki ülkenin kurtulması sağlandığı takdirde bu birliğe olumlu bakmıştır. Yani Türkiye bu oluşturulan birliğin alacağı siyasi tavra göre politikasını belirleyeceğini vurgulamıştır⁷⁵.

1961 Yılında Suriye'de yapılan Baas darbesi sonucunda Birleşik Arap Cumhuriyeti dağılmıştır. Nasır parlamentoyu feshederek, çalışanların temsil edildiği yeni bir birim olan Arap Sosyalist Birliği'nin kurulacağını ilan etmiştir. Nasır'ın amacı bu kuruluşun toplumda çalışan kesimlerin birlikteliğinin temsilcisi olmasıydı. Böylece sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmaya ve Mısır'ın sosyalist deneyimini diğer Arap ülkelerine ve özellikle de Baas aleyhine yaymaktı. 1961 Yılında çıkarılan Sosyalist Kararname ile tüm şirketler millileştirilmiştir⁷⁶.

3. Arap-İsrail Savaşlarının Sovyet Rusya-Mısır İşbirliğine Etkisi

1956 Süveyş Buhranından 1967 Arap-İsrail savaşlarına kadar geçen sürede hem Sovyetlerin hem de Mısır'ın Arap dünyası üzerinde etkileri daha da artmıştır. Özellikle 1953'te Stalin'in ölümünden sonra Sovyetlerin öne çıkardığı "barış içinde bir arada yaşama" ilkesi Sovyet Rusya'nın Ortadoğu ile ilişkilerinde olumlu bir hava yarattı.⁷⁷ Sovyetler Birliği, bu dönemde Mısır'ı Sosyalizmi inşa etme ülkesi olarak gördü ve Sovyet-Mısır ilişkilerindeki kördüğüm 1961'de çözüldü. Sovyetler için bu zamanda koşullar değişti. İlişkilerin gelişmesindeki en önemli faktör Mısır-Suriye

⁷² Celalettin Yavuz, *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*, Ankara, 2005, s.337.

⁷³ Ayşegül Sever, "Bağımsızlıktan Bugüne Suriye Baas Partisi, Esad Dönemi ve Sonrası", *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (Yayına Hazırlayan: Fulya Atacan), İstanbul, 2004, s.203-204.

⁷⁴ Ara Sanjian, *Turkey And Her Arab Neighbours 1953-1958*, Londra, 2001, s.208.

⁷⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C.XI, İçtima:1, Kırk altıncı İnikat, 25.11.1958, s.611.

⁷⁶ Fulya Atacan, "Otoriteryanizm Kısacasında Mısır", *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (Hazırlayan:Fulya Atacan), İstanbul, 2004, s.21.

⁷⁷ M. Lütfullah Karaman, *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İstanbul, 1991, s. 69

birlikteliğinin 1961’de bölünmesi ve başarısızlığı idi. Bu Nasır ile Sovyetler arasındaki ilişkinin en ciddi pürüzlerinden birini ortadan kaldırdı.⁷⁸

Mısır’da Nasır ise, İsrail’in Akabe körfezinden Kızıldeniz’e çıkışını sağlayan Tiran Boğazını kapadığını açıklamış ve böylece İsrail’in bu yolla Kızıldeniz’e çıkışı engellenmiş oluyordu. İsrail bu olayın kendisine yapılmış bir saldırı ve savaş nedeni olduğunu Dışişleri Bakanı Abba Eban’ın ağzından dünyaya duyurarak, Sovyetler tarafından kışkırtıldığı iddia edilen Nasır karşısında Batı’nın desteğini sağlamaya çalışmaktaydı. ABD Başkanı Johnson, bu durum üzerine, Akabe Körfezi’nin uluslararası su yolu olduğunu belirterek, bunun hukuk dışı bir uygulama olduğunu ve ABD’nin bölgedeki bütün devletlerin toprak bütünlüğü ile bağımsızlığını korumada kararlı olduğunu ifade etmiştir. Aynı gün Sovyetler Birliği de olası bir saldırı durumunda Arapları destekleyeceğini açıklarken İsrail’i kınamaktaydı.⁷⁹

Kısacası Sovyet Rusya, Ortadoğu meselesinde 1956 Süveyş Savaşı’nın kendisine kazandırdığı siyasi ve diplomatik avantajları kaybetmemek için Arap-İsrail çatışmalarında ağırlığı aktif bir şekilde Arapların bilhassa Mısır’ın tarafına koymaktan ve Ortadoğu’da Batı ile tam bir rekabet içine girmekten çekinmemiştir. Hatta denilebilir ki, 1967 Arap-İsrail Savaşının patlak vermesinde Sovyetlerin belirli bir sorumluluk payı vardır.⁸⁰

Sovyetler Birliği Ortadoğu’daki anlaşmazlıklarda İsrail’i suçlayarak, bölgedeki Arapları kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Bu konuda İsrail Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Moshe Lehsem şöyle demiştir: “Sovyet propagandası Arap dünyasındaki en müfrit ve mütecaviz çevreleri İsrail’i sistemli bir şekilde zemmetmek suretiyle kazanmak gayretlerini arttırmaktadır. Bitaraf bir müşahid bu kampanyanın, havalideki sulhün devamına fayda mı yoksa zarar mı vereceğini kolaylıkla takdir edecektir.”⁸¹

Sonuçta şunu söyleyebiliriz ki, Sovyetler Birliği 60’lı yıllarda bölgedeki etkinliğini arttırmıştır.⁸²

Mayıs 1964’te Sovyet Rusya mali ve teknik desteğiyle Nil nehri üzerinde yapılan Asvan Barajı’nın açılışına Sovyet Rusya’nın en üst düzey devlet adamı olan Genel Sekreter Kruşçev’in katılması, Nasır’a sadece

⁷⁸ Galia Golan, *a.g.e.*, s. 55,57.

⁷⁹ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s.311-312.

⁸⁰ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, Ankara, 1989, s. 200.

⁸¹ BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:68, Dosya No:43, Belge No:6.

⁸² Ümit Özdağ, *Değişen Dünya Dengeleri ve Basra Körfezi Krizi*, İstanbul, 1991, s. 55.

Mısır'da değil, tüm Arap dünyasında ve Afrika'da büyük prestij kazandırmıştır⁸³.

6 Gün Savaşları olarak da bilinen 1967 Arap-İsrail Savaşları İsrail'in Arap Devletlerine karşı büyük üstünlüğüyle son bulmuş ve stratejik Golan Tepeleri İsrail'in kontrolüne geçmiştir. 1967 Arap-İsrail Savaşında Arapların yenilgisinde tabiidir ki, Sovyet Rusya'nın da rolü vardır. Nitekim, Araplar Sovyetlerden çok fazla şeyler bekliyorlardı. Gerçi Sovyet Rusya, Araplara geniş yardımlar yapmıştı.⁸⁴ Sovyet Rusya silah ve teçhizatı ile destekli Arap devletlerin yenilmesi bir nevi Sovyet Rusya'nın da yenilmesi anlamına gelmiştir⁸⁵.

1967 Savaşından sonra Sovyetler Arap ülkelerini yeniden silahlandırmaya başlayarak, İsrail karşısında bir silah dengesi kurmaya çalıştıkları gibi, bundan daha mühimi Akdeniz'deki varlıklarını arttırdılar. Sovyetler, Suriye'nin Lazkiye ve Mısır'ın da İskenderiye limanında deniz üssü elde ettiler. Bu ise bu iki ülkenin daha fazla Sovyet nüfuzu altına girmesi idi.⁸⁶ Öyle ki, savaşı müteakiben Moskova, Arap savaş kayıplarını telafi etmek için büyük bir ikmal gayretine girişti ve bundan sonra 1967 ve 1973 arasında Mısır, Suriye ve Irak'ta Sovyet danışman varlığı periyodik olarak arttı. Bu periyot boyunca Suriye'de Sovyet Rusya danışmanı 1300'de iken, Mısır'da birkaç 100'den 2000'e yükseldi. Üstelik Mısır ve Suriye'deki Sovyet danışmanlarının görevi, Sovyet yapımı silahlar konusunda Arap silahlı kuvvetlerini eğitmektir. Sovyetler çok sayıda Arap subayını da eğitmek için Sovyetler Birliği'ne getirdi. Sovyetlerin bu gayretleri her zaman olumlu sonuç getirmedi. Nitekim sorun Mısır konusundaydı. Sovyet siyasi ve askeri güdülerine Mısır'ın güvensizliği ve Mısır'ın gururu Sovyet doktrininin geçişini engelledi. Mısırlılar savaşmak için ihtiyaç duydukları silah sistemlerini Sovyetlerin sürekli sakladıklarından şikayet ettiler ve verdikleri sistemler Amerika'nın İsrail'e verdiği en son sistem silahlar yanında "ikinci basamak" kalıyordu. 1967 Savaşından sonra Sovyet danışmanların sayılarının periyodik olarak artırılması kararı Mısır ordusunda gerginlik ve ihtilaf yarattı.⁸⁷

⁸³ Celalettin Yavuz, *a.g.e.*, s.348.

⁸⁴ Ömer E. Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası*, Ankara, 1972, s. 151.

⁸⁵ Celalettin Yavuz, *a.g.e.*, s.351.

⁸⁶ Fahir Armaoğlu, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, s. 708.

⁸⁷ Turgay Murat, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası, (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 66.

Sovyetler Birliği, Mısır'a karşı politikasında en fazla askeri ve maddi destek vererek, Ortadoğu'da nüfuzunu arttırmaya çalışmış, Batı güçlerine karşı Mısır'ın yanında yer almıştır. Ancak 1970'lere gelindiğinde durum farklılaşmıştır. Nitekim, 1970 yılında Mısır Devlet Başkanı ve Pan-Arabist hareketinin önderi Nasır'ın ölümünden sonra yerine geçen Enver Sedat, Sovyetler Birliği'nden uzaklaşma politikasını benimsemiştir. Enver Sedat'ın 1962'den beri Devlet Başkanlığı yardımcılığını yürütüyor olması devlet başkanlığı için birinci aday olmasını sağlamıştır. Nitekim 3 Ekim 1970'te Arap Sosyalist Birliği tarafından Nasır'ın halefi olarak bir göreve getirilen Sedat, 15 Ekim'de gerçekleştirilen seçimlerde halkın oyunun %90'ını alarak, Mısır'ın yeni devlet başkanı oldu. Öncelikle devlet ve parti içinde olası rakiplerini tasfiye eden Sedat, 1971 Mayıs'ında kendisine karşı bir darbe hazırlığı içinde olduklarını iddia ederek parti içindeki Sovyetler Birliği'ne yakınlığı ile bilinen radikalleri temizleyerek, kısa sürede hem ülke yönetiminde hem de parti içinde tek otorite haline geldi.⁸⁸

Öncelikli gündemi içerde özellikle ekonomik sorunları çözmek ve yabancı sermayeyi ülkeye çekmenin yollarını araştırmak olan Enver Sedat'ın niyeti ikinci bir Nasır olmak değildi. Sedat yabancı sermayenin Mısır'a gelmesinin önündeki en büyük engelin de İsrail-Mısır çatışması ve Mısır'ın Sovyetlerle yakın ilişkisi olduğu gerçeğini göz ardı etmiyordu.⁸⁹

Enver Sedat devletçi eğilimleri ortadan kaldırmaya başlamıştır. Nasır yanlılarını da saf dışı etmiştir. Kamu sektörü tavsiye edilirken, özel sektör ile yabancı sermaye özendirilmeye başlanmıştır⁹⁰.

Bu arada 1971 Mayısındaki Sedat'ın tasfiye girişimine rağmen, Mısır ile Moskova arasında 27 Mayıs 1971'de 15 yıl süreli bir "Dostluk ve İşbirliği Antlaşması" imzalandı. Ancak özellikle 1972 Mayıs'ında imzalanan SALT-I'nin de etkisiyle Ortadoğu'da çıkacak bir savaşın dışında kalmayı düşünen Sovyetlerin 1971 antlaşmasında öngörülen silahları Mısır'a vermemek istemesi ve Mısır'ı silahlandırma konusunda ayak sürmesi üzerine Sedat 1972 Temmuzunda dünyayı şok eden bir girişimde bulunarak, yaklaşık 2000 dolayındaki Sovyet uzman ve teknisyeninin ülkeden çıkarıldığını açıkladı.⁹¹ Sovyet askeri danışmanlarının Mısır'dan çıkarılması, Sovyetler açısından kötü bir durumdu. Nitekim Moskova'nın 1973 yılında Mısır'ın İsrail'e yaptığı saldırıdan önce ve sonra, Mısır'a yaptığı önemli silah yardımı ve

⁸⁸ Turgay Murat, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 98.

⁸⁹ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 356.

⁹⁰ Haluk Gerger, *a.g.e.*, s.374.

⁹¹ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 357.

Kahire'nin birçok diplomatik çıkarlar elde etmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuş olmasına rağmen, Sovyetlerin Mısır'ı destekleme politikası başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁹² Mısır'ın bu tutumundan dolayı Sovyet Rusya, Ortadoğu'daki en büyük dostlarından birinden ağır bir hakarete uğramış ve soğuk savaşta Amerika karşısında gerilemiştir⁹³. Ayrıca Sovyet Rusya'nın Mısır'a karşı olumlu tavrı, Mısır'daki hareketlerini azaltarak, onun için önemi artan İnan Körfezi-Hint Okyanusu bölgesinde yoğunlaşma fırsatını yakalamak içindi.

Sovyetler Birliği Sedat'ın kovma hareketi karşısında şok oldu. Sovyet Rusya, Suriye, Irak ve Filistin Kurtuluş Örgütünü sadece bölgeyi korumak için desteklemedi. Aynı zamanda politik zararı da en aza indirmek için destekledi.⁹⁴

Enver Sedat'ın bu hareketi Sovyet Rusya'nın Ortadoğu'daki prestiji için çok ağır bir darbe idi. Prestij kaybının yanı sıra Sovyet Rusya, Mısır gibi Ortadoğu'nun stratejik bir ülkesinden çıkarılmış oluyordu. Keza İskenderiye'deki Sovyet deniz üssü de kapanıyordu. Mısır Arap Cumhuriyeti Başkanı Enver Sedat, Sosyalist Arap Birliği Merkez Komitesi'nin toplantısında yaptığı bir buçuk saat süren konuşmada, Mısır-Sovyet Rusya ilişkilerinin bir tarihçesini yapmış ve Mısır'daki Sovyet danışmanlarının geri çağrılmasını istemesinin nedenlerini açıklamıştır.

Başkan Sedat, Mısır'ın 1952 Devriminden bu yana izlediği siyasetin temelini Mısır'ın hiçbir nüfuz bölgesine bağlı olmamanın teşkil ettiğini bu siyasetin temelinin Mısır halkının çıkarlarına hizmet isteğinin bir sonucu olduğunu söylemiştir. Başkan Sedat bu siyasetin üç ilkeye dayandığını işaret etmiştir. Bu üç ilke şunlardır:

- Mısır, emperyalizm ve sömürgeciliğe karşıdır,
- Mısır'da Mısır'ın gerçeklerine cevap verecek sosyalist bir toplum kurulmaktadır,
- Mısır'ın giriştiği eylemler Mısır halkının aynı kaderi, aynı çıkarları ve aynı tarihi paylaşan Arap ülkelerine bağlayan Arap milliyetçiliği çerçevesine dahildir.

Başkan Sedat, sözlerine devamla "Öte yandan dış siyasetimizin temel hedeflerini düşmana karşı bizi askeri ve mali yönlerden desteklemiş olan

⁹² Benson Lee Grayson, *Ortadoğu'da Sovyet Çıkarları ve Amerikan Tercihleri*, (Çev: Harp Akademileri Yabe Başkanlığı), İstanbul, 1984, s. 27.

⁹³ Haluk Gerger, *a.g.e.*, s.380.

⁹⁴ Galio Golan, *a.g.e.*, s. 80.

Sovyetler Birliği ile her alanda sağlam ilişkiler sürdürmek olmuştur” demiştir⁹⁵.

Bu sonuçlar üçüncü dünya ülkeleri müşterilerine büyük ideolojik yakınlık, sosyalist yönelme, Marksist-Leninist partileri için güçlü organizasyonel üs yaratmak, en azından bölgesel seviyede radikal blokları düzenlemeye yönelik isteklerdi. Bu yeni politika Ortadoğu veya üçüncü dünya ülkelerine ilişkin olarak tamamen Sovyet Rusya pozisyonunu teşkil etmediği gibi Sovyetlerin Arap-İsrail mücadelelerine karşı tutumunu da etkilemedi. Bu duyguyla Mısır ile olan kriz genel olarak Sovyetlerin üçüncü dünya ülkeleri politikasına kısmen Ortadoğu’daki politikasından daha büyük etki etti.⁹⁶

Enver Sedat’ın 1972’de Sovyet askeri danışmanları Mısır’dan kovması üzerine, zor duruma düşen Sovyet Rusya bu durumu tekrar düzeltmeyi başarmış ve Sovyet Rusya-Mısır ilişkileri yapılan silah antlaşması ile yeniden düzelmişti.

6 Ekim 1973’te başlayan Arap-İsrail savaşının Müslüman dünyasının Ramazan ayına rastlaması dolayısıyla Ramazan Savaşı ve İsraililerin çok kutsal bir ayı olan Yom Kippur’a rastlaması dolayısıyla da Yom Kippur Savaşı diye adlandırılmaktadır. Araplar ve bilhassa Mısır tarafından başlatılan bu savaşın amacı, daha öncekilerde olduğu gibi İsrail’in haritadan silinmesi değil, 1967 savaşında İsrail’in ele geçirdiği toprakların geri alınması ve bu suretle Arapların prestijinin tamiri ve yükseltilmesi idi.⁹⁷

Nihayetinde Müslümanların kutsal ayı olan Ramazan ve Yahudilerin kutsal ayı olan Yom Kippur Savaşında Mısır ve Suriye birlikleri eşgüdümlü bir “sürpriz” saldırıda bulundular. Golan Tepeleri ve Sina Yarımadası’nda İsrail birlikleri geri çekilmeye zorlandı. Bu savaşta, ilk kez İsrail’in yenilmezliği “miti” ortadan kalkarak, Araplar kendi güçlerine güvenmeye başlamışlar yine ilk kez Araplar kendilerinde İsrail’e saldırıda bulunacak gücü bulmuşlardı. Amerika Birleşik Devletleri, İsrail’e Sovyetler Birliği de Arap devletlerine giderek artan oranlarda silah göndermeye başlayınca, Avrupa’da yavaş yavaş belirmeye başlayan yumuşama havası da tehlikeye düşmüştür⁹⁸.

⁹⁵ Turgay Murat, *Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.80-81.

⁹⁶ Galia Golan, a.g.e, s. 81.

⁹⁷ Fahir Armaoğlu, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, s. 715.

⁹⁸ Oral Sander, a.g.e., s. 423-424.

Nitekim, Amerika ve Sovyetler Birliği, Ortadoğu'daki dostlarını ya da müşterilerini yeniden destekleyecekler ve böylelikle Ortadoğu savaşının büyük devletler arasında bir anlaşmazlık olması konusundaki kuşkuları doğrulayacaklardı.⁹⁹ Zira Beyrut'ta yayımlanan "en Nahar" Gazetesi, Arap askeri kaynaklarına dayanarak verdiği haberinde, altı büyük ABD savaş gemisinin önceki gece İsrail karasularına girdiği ve kıyıya yanaştığını yazmıştır. Haberde bu gemilerin nakliye gemisi oldukları ve Kıbrıs'tan geldikleri belirtilmektedir. Öte yandan Amerikan yetkilileri, Sovyetlerin Arap ülkeleri doğrultusunda kurduğu hava köprüsünün devam ettiğini bildirmişlerdir. Yetkililere göre, Sovyet Rusya'nın Mısır ve Suriye'ye yaptığı askeri yardım devam etmekte ve olağandan çok daha fazla Sovyet Rusya uçağı bu ülkelere sık ve yoğun uçuşlar yapmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Sovyet Rusya'nın yardımının iki ülke arasındaki ilişkileri zedeleyebileceğini ve tehlikeli gelişmelere neden olacağını belirtmişlerdir.¹⁰⁰

1973 Savaşında İsraililer çok kısa bir zaman için hava üstünlüğünü kaybetti. Mısır kuvvetleri kanalı geçerek, İsrail askeri kuvvetlerini dağıttı.¹⁰¹ Ancak savaşın ikinci haftasında, İsrail Golan Tepelerini geri aldı ve Sina'daki Mısır birliklerini çevirdi. Savaşın tehlikeli boyutlar alması ve giderek Doğu-Batı çatışmasına dönüşmesi olasılığı karşısında BM Güvenlik Konseyi 21 Ekim 1973 tarihinde ateşkes ve tarafların 1967 tarihli Güvenlik Konseyi kararına uymaları kararını aldı. Ancak bu karar yürümedi. Çünkü Sovyetler Birliği bölgeye ortak Sovyet-Amerikan birliklerinin gönderilmesini önerirken, iki güç arasında bir çatışmadan ve Moskova'yı Ortadoğu sorunlarının içine çekmekten çekinen ABD bu öneriyi geri çevirdi. Bunun üzerine Sovyetler Birliği tek başına asker göndereceğini açıklayınca, Amerikan birlikleri alarma geçirildi. Bunalımın boyutları genişlemiş ve bunalım iki bloğu karşı karşıya getirecek bir durum almıştı. Ancak bağlantısız devletlerin bir önerisinin kabul edilmesiyle hava yumuşadı ve öneriyi uygun olarak, Birleşmiş Milletler Barış Gücü çatışanların arasına girdi. Görünüşe göre İsrail dördüncü zaferini kazanmıştı ama maddi ve manevi açıdan kayıpları büyüktü.¹⁰²

1973 Savaşı İsrail'in yenilmezliği efsanesini yok etti. Hem Araplarda hem de İsrail'de yeni dönemin başlamasına neden oldu. Çeyrek yüzyıl sonra Siyonizm azalmaya başladı. Zafer Arap ticaretinin iç kredisini yeniden

⁹⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim, 1973, s. 1.

¹⁰⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim 1973, s.7.

¹⁰¹ James A Bill, Carl Leiden, *Politics in the Middle East*, Boston, 1984, s. 352.

¹⁰² Oral Sander, *a.g.e.*, s. 424.

geliştirdi ve uluslararası seviyede zaferin petrol silahlarıyla birleşmesi ABD'nin Araplara dönmesine neden oldu.¹⁰³

Sovyet Rusya savaş boyunca iki yönlü politika izledi ve başarısız oldu. Yumuşamayı sürdürmek için yapılan gayretler ve en önemlisi Sovyet Rusya-Amerikan çatışmasından kaçınma, Amerikalılarla birlikte hareket etmeyi sağladı ve hatta ateşkes amacıyla uzlaşıldı. Bu durum Arapları kızdırdı. Sovyet Rusya'nın Mısır ve Suriye ile olan ilişkileri tehlikeye girdi. Ortadoğu'daki başarılı Amerikan politikası sonucunda, Mısır'ın Sovyet Dostluk Antlaşmasını yürürlükten kaldırmasına, savaş sonrası Mısır-Sovyet ilişkilerinde kesin bir bozulmanın ortaya çıkışına neden oldu.¹⁰⁴

4. Camp David Antlaşması ve Sovyet Rusya-Mısır İşbirliğinin Sona Ermesi

Camp David'e yani İsrail-Mısır barışına giden yolda, şüphesiz ki Amerika'nın rolü büyük olmuştur. Amerika Başkanı Nixon'un Ortadoğu'yu ziyareti özellikle Mısır'ı yumuşatmaya yetmişti.

Mısır'ın Amerika ile olan münasebetleri geliştikçe, Mısır-Sovyet münasebetleri bu gelişmenin üzerinde bir ipotek teşkil etmeye başladı. Libya ile münasebetlerin gayet gergin olduğu ve Lübnan iç savaşının da yoğun bulunduğu bir sırada, Enver Sedat Sovyet yükünü sırtından atıverdi. Enver Sedat 14 Mart 1976 günü Mısır'ın parlamentosu olan Halk Meclisi'nde yaptığı konuşmada, 27 Mayıs 1971 tarihli ve Mısır ile Sovyet Rusya arasında "sarsılmaz dostluk" (unbreakable friendship) tesis eden "Dostluk ve İşbirliği Antlaşması"nın feshini Halk Meclisi'nden istedi. Enver Sedat bu konuşmasında 1973 savaşından sonra Sovyetlerin Mısır'a karşı alakalarını azalttığından Arap dünyasında "mihverler" yaratmak yani Arap dünyasını bölmek için çaba harcadığından, Mısır'a silah ve yedek parça vermediğinden, 1975 Ocak ayında Brejnev'in Mısır'a yapacağı ziyareti iptal ettiklerinden, 1971 Antlaşmasını canları nasıl isterse öyle tatbik ettiklerinden şikayetle, bu antlaşmanın artık bir yararı kalmadığını ve dolayısıyla feshedilmesi gerektiğini söyledi. Halk Meclisi, 15 Martta yani ertesi gün aldığı bir kararla Mısır-Sovyet Dostluk Antlaşması'nı feshetti. İş bu kadarla da kalmadı, Halk Meclisi 4 Nisanda aldığı bir kararla da Sovyet Rusya donanmasının Mısır limanlarından yararlanmasını sağlayan antlaşmasını da feshetti.¹⁰⁵ Ayrıca Sedat, daha sonra Mısır'daki Sovyet askeri

¹⁰³ Samir Amin, *The Arap Nation*, (Çev:Michael Pollis), London, 1983, s. 70.

¹⁰⁴ Turgay Murat, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 85.

¹⁰⁵ Fahir Armaoğlu, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, s. 738.

danışmanlarının ülkeden ayrılmasını istemiş ve ülkesindeki tüm askeri tesis ve teçhizatı da tamamen Mısır kontrolü altına almıştır. Sedat bu kararına gerekçe olarak, Sovyet personel ve teçhizatını İsrail'i yenmek için büyük bir harekatta kullanılması hususunda Moskova'nın Kahire'ye izin vermemesini göstermiştir.¹⁰⁶

Enver Sedat'ın bu tutumu Amerika'yı çok sevindirdi. Aynı ölçüde Sovyetlerin de canını sıktı. Böylece Sovyet Rusya'nın Mısır gibi Ortadoğu'nun gayet stratejik bir ülkesi ve aynı zamanda da Arap dünyasının nüfuzlu bir devleti ile münasebetleri kopmuş oluyordu.¹⁰⁷ Nitekim, Sedat'ın bu tutumunun ana sebebi Amerika ile kuracağı ilişkilerin eksenini oluşturmaktan başka bir şey değildi. Öyle ki Sedat'ı Camp David'e götürecek yolda şimdi de İsrail ile görüşmeler vardı.

Enver Sedat, 19 Kasım 1977'de Kudüs'e giderek, Mısır-İsrail ilişkilerinde yeni bir sayfa açtı. Sedat, Mısır açısından yararlı sonuçlar doğurmadığına inandığı savaşlar dizisine son vermek, Sovyet Rusya'yı bölgede bir siyasi aktör olmaktan çıkarmak, hepsinden önemlisi İsrail ile barış yaptıktan sonra Mısır'ı Amerika'nın bölgedeki önemli müttefiki yapmayı hedefliyordu. 1978 Eylülünde Mısır ve İsrail arasında imzalanan Camp David Antlaşması Mısır'ın savaşla geri alamadığı Sina'yı geri almasının yanında İsrail gerçeğinin bir Arap ülkesi tarafından resmi anlamda tanınmasını sağlayarak, 1967 sonrasında Arap ülkelerinin değişen politikasının da somut bir ifadesi olmuştur.¹⁰⁸ Mısır'daki sol gruplarla birlikte Müslüman Kardeşler Örgütü, Sedat'ın Filistin davasına ihanet ettiğini ileri sürerek, rejime karşı eleştirilerini arttırmışlardır¹⁰⁹. Camp David Antlaşması'na Suudi Arabistan, Ürdün ve Suriye karşı çıkmıştır. Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Gromikov yaptığı açıklamada, "antlaşmaya karşı çıkan devletleri sonuna kadar destekleyeceğini" söylemiştir¹¹⁰. Arap devletleri bu durumu Enver Sedat'ın bencilliği olarak yorumlamışlardır. Sonuç olarak şunu da belirtmek gerekir ki, Camp David Ortadoğu'da uzlaştırıcı değil adeta parçalayıcı olmuştur.

Mısır bundan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nden en fazla dış yardım alan İsrail'den sonra ikinci ülke olmuştur. Sovyet Rusya ise Ortadoğu'da kendi etkisini arttırmaya çalışmaktaydı ve bu çerçevede 8 Ekim

¹⁰⁶ Benson Lee Grayson, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁰⁷ Fahir Armaoğlu, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, s. 738.

¹⁰⁸ Turgay Murat, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.85-86.

¹⁰⁹ Fulya Atacan, *a.g.m.*, s.25.

¹¹⁰ Celalettin Yavuz, *a.g.e.*, s.371.

1980’de Sovyet Rusya ile Suriye arasında bir “Dostluk ve İşbirliği” antlaşması imzalanmıştır¹¹¹.

İsrail-Mısır barışı bütün Arap dünyasında bir Amerikan aleyhtarlığının da şiddetlenmesine sebep olduğu için Sovyet Rusya bu durumdan çok memnun kalmıştır. Camp David Antlaşmalarına ve bu barışa karşı tepki bir bakıma Sovyet Rusya’nın Ortadoğu’da nüfuz kurmak yönündeki imkanlarını arttırmıştır. Arap devletleri içinde de bilhassa Suriye, Sovyet Rusya ile olan münasebetlerini geliştirmiştir¹¹².

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşından sonra İngiltere ve Fransa Ortadoğu bölgesinde çekilmeye başlayınca bölgede bir otorite boşluğu oluşmuştur. Bu boşluğu doldurmak amacıyla Sovyet Rusya ile Amerika Birleşik Devletleri devreye girmiştir. Ortadoğu bölgesinde Sovyet Rusya ile Amerika arasında bir mücadele başlamıştır. Mısır’da Nasır’ın iktidara gelmesi ile birlikte Nasır da tüm Araplara liderlik yapmak yarışı içerisine girmiştir.

Amerika, İngiltere ile birlikte Sovyet Rusya’nın Ortadoğu bölgesine girişini engellemek amacıyla Bağdat Pakti’nin kurulmasını sağlamıştır. Mısır Bağdat Pakti’nin Arap Birliği’ni parçaladığını iddia ederek, şiddetle karşı çıkmıştır. Onun için Mısır, Sovyet Rusya’ya meyletmiştir. 1956 Süveyş Krizi’nde Nasır’ın başarılı olması ile birlikte Mısır’ın Arap dünyası üzerindeki yıldızı daha da parlamıştır. Sovyet Rusya’nın bu kriz sırasında Mısır yanında yer alması, Sovyetlerin Ortadoğu bölgesine girişini sağlamıştır.

Süveyş Krizi sonrası Sovyet Rusya ile Mısır arasında silah antlaşmaları ve teknik alandaki işbirlikleri artmaya başlamıştır. Sovyet Rusya, Mısır ve Suriye’yi silahlandırmıştır. Arap İsrail savaşlarının çıkmasında Amerika’nın İsrail’i, Sovyet Rusya’nın ise Mısır, Suriye ve Irak’ı silahlandırması etkili olmuştur. Görüldüğü gibi Arap-İsrail savaşları da Sovyet Rusya’nın Mısır ve Ortadoğu bölgesine girişini kolaylaştırmıştır. Mısır’da Enver Sedat’ın iktidara gelmesi ve Camp David Antlaşmalarının yapılmasından itibaren Sovyet Rusya’dan uzaklaşan Mısır, Amerika ile ilişkilerini geliştirmiştir.

¹¹¹ Turgay Murat, *Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 88.

¹¹² Fahir Armaoğlu, *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, s. 745.

BİBLİYOGRAFYA

1.ARŞİV KAYNAKLARI

1.1.Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

- BCA*, Fon Kodu:030 01, Kutu No:5, Dosya No:27, Belge No:23.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:35, Dosya No:215, Belge No:10.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:40, Dosya No:236, Belge No:14.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:40, Dosya no:236, Belge No:12.
BCA, Fon Kodu :030 01, Kutu No:68, Dosya No:43, Belge No:6.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:69, Dosya No:433, Belge No:1.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:111, Dosya No:701, Belge No:6.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:131, Dosya No:850, Belge No:2.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:122, Dosya No:824, Belge No:8.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:127, Dosya No:824, Belge No:8.
BCA, Fon Kodu:030 01, Kutu No:127, Dosya No:825, Belge No:1.

2.TBMM ZABITLARI

- TBMM Zabıt Ceridesi*, C.15, İçtima:3, Yirmi İkinci İnikat, 28.12.1956.
TBMM Zabıt Ceridesi, C.X, İçtima:3, Kırkaltıncı İnikat, 25.02.1957.
TBMM Zabıt Ceridesi, C.XI, İçtima:1, Kırk altıncı İnikat, 25.11.1958.

3.GAZETELER

- Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 6 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 22 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim, 1973.
Halkçı Gazetesi, 24 Ocak 1955.
Hürriyet Gazetesi, 14 Eylül 1956.
Hürriyet Gazetesi, 2 Kasım 1956.
Hürriyet Gazetesi, 7 Kasım 1956.
Hürriyet Gazetesi, 15 Kasım 1956.
Hürriyet Gazetesi, 19 Aralık 1956.

Ulus Gazetesi, 13 Ağustos 1956.

Ulus Gazetesi, 20 Ağustos 1956.

Ulus Gazetesi, 3 Kasım 1956.

Vatan Gazetesi, 31 Ekim, 1956.

Vatan Gazetesi, 1 Kasım 1956.

Vatan Gazetesi, 9 Kasım, 1956.

Yeni Sabah Gazetesi, 15 Kasım, 1956.

4. TETKİK ESERLER

AMİN, Samir, *The Arap Nation*, (Çev:Michael Pollis), London, 1983.

ARI, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Bursa, 2008.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, Ankara, 1994.

ARMAOĞLU, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, Ankara, 1989.

ATACAN, Fulya, “Otoriteryanizm Kıskaçında Mısır”, *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (Hazırlayan:Fulya Atacan), İstanbul, 2004.

ATACAN, Fulya, “Otoriteryanizm Kıskaçında Mısır”, *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (Hazırlayan:Fulya Atacan), İstanbul, 2004.

BEHBEHANİ, Hashim, S. H, *The Soviet Union and Arab Nationalism (1917-1966)*, New York, 1986.

BİLGİN, Mustafa, *Britain And Turkey İn The Middle East*, New York, 2008.

BİLL, James A, LEİDEN, Carl, *Politics in the Middle East*, Boston, 1984.

BOZARSLAN, M Emin, *Savaşın Lübnan*, İstanbul, 1976.

BRYSON, Thomas A., *Alakatu'd-Diplumasiyyeti'l-Emerikiyye Maa's-Şarki'l-Evsat Min 1784 İla 1975*, Dimaşk, 1985.

CAMBELL, John C., *Defense Of The Middle East*, New York, 1960.

CANATAN, Yaşar, *Türk-Irak Münasebetleri (1926-1958)*, Ankara, 1996.

ÇANDAR, Cengiz, *Direnen Filistin*, İstanbul, 1976.

ÇANDAR, Cengiz, *Ortadoğu Çıkılmazı*, İstanbul, 1988.

DAVİŞA, Adid, *Arap Milliyetçiliği*, (Çev: Lütü Yalçın), İstanbul, 2004.

GERGER, Haluk, *ABD Ortadoğu Türkiye*, İstanbul, 2006.

GOLAN, Galia, *Soviet Policies in the Middle East From Worl War Two to Gorbachev*, Cambridge, 1991.

GRAYSON, Benson Lee, *Ortadoğu'da Sovyet Çıkarları ve Amerikan Tercihleri*, (Çev:Harp Akademileri Yabe Başkanlığı), İstanbul, 1984.

HALE, William, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, (Çev:Petek Demir), İstanbul, 2003.

HİLAL, Aliyüddin, *Amerika Ve'l-Vahdetu'l-Arabiyyetu 1945-1982*, Beyrut, 1989.

HOLLİDAY, Fred, "The Cold War and the Third World", *The Cold War and the Middle East*, (Edit: Yazid Sayigh and Avi Shlaim), Oxford, 1997.

HUREWİTZ, J.C., *Diplomacy İn The Near And Middle East*, New York, 1987.

HUVEYDİ, Emin, *El-Askara Ve'l-Emn Fi Şarki'l-Evsat*, Kahire 1991.

KARAMAN, M. Lütfullah, *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İstanbul, 1991.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer E., *Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası*, Ankara, 1972.

MURAT, Turgay, *Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu Politikası (1945-1980)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2006.

ÖZDAĞ, Ümit, *Değişen Dünya Dengeleri ve Basra Körfezi Krizi*, İstanbul, 1991.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih (1919-1990)*, Ankara, 1991.

SANJIAN, Ara, *Turkey And Her Arab Neighbours 1953-1958*, Londra, 2001.

SEVER, Ayşegül, "Bağımsızlıktan Bugüne Suriye Baas Partisi, Esad Dönemi ve Sonrası", *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (Yayına Hazırlayan: Fulya Atacan), İstanbul, 2004.

UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-1999)*, İstanbul, 2000.

YAVUZ, Celalettin, *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*, Ankara, 2005.